

Економічні науки

УДК 631.162:633.1:658.511

Симоненко Олена Іванівна

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Симоненко Елена Ивановна

кандидат экономических наук, доцент

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Symonenko Olena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0002-2459-4187

Десятникова Наталя Олександрівна

студентка

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Десятникова Наталья Александровна

студентка

Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

Desyatnikova Natalia

Student of the

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

**ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВИТРАТ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ ЇХ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ У РОСЛИННИЦТВІ
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ РАСХОДОВ И НОРМАТИВНО-
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИХ УЧЕТА И АНАЛИЗА В
РАСТЕНИЕВОДСТВЕ**

**ECONOMIC ESSENCE OF COSTS AND REGULATORY
REGULATION OF THEIR ACCOUNTING AND ANALYSIS IN PLANT**

Анотація. Призначення обліку та аналізу витрат на виробництво продукції рослинництва полягає в постійному контролі за рівнем виробничих витрат і реалізації можливості їх зниження. Для цього на аграрних підприємствах слід організувати ефективний процес управління виробничими витратами на основі нормативно-правового регулювання.

Ключові слова: витрати, доходи, облік і аналіз витрат і доходів, нормативно-правова база.

Аннотация. Назначение учета и анализа издержек на создание продукции растениеводства состоит в неизменном контроле за уровнем производственных издержек и реализации способности их понижения. Для этого на аграрных предприятиях следует организовать эффективный процесс управления производственными издержками на основе нормативно-правового регулирования.

Ключевые слова: расходы, доходы, учет и анализ расходов и доходов, нормативно-правовая база.

Summary. The purpose of accounting and analysis of costs for the production of crop products is to constantly monitor the level of production costs and the realization of the possibility of reducing them. To do this, agricultural enterprises should organize an effective process of managing production costs on the basis of regulatory regulation.

Key words: costs, revenues, accounting and analysis of costs and revenues, regulatory framework.

Постановка проблеми. Ефективна діяльність підприємства та його подальший розвиток ґрунтуються насамперед на основі правильного розуміння та визначення витрат, як однієї з важливих якісних характеристик його роботи і є важливим питанням у формуванні кінцевих результатів його економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Витрати є одним з найважливіших чинників, що визначають розмір доходів підприємств, а відповідно їх фінансовий стан, життєздатність та рентабельність [6].

Витрати – категорія економічна, сутність якої вивчається з початку виникнення економічної думки. Зокрема, виникнення і розвиток витрат розглядають в історичному аспекті. Н.С. Андрющенко виокремив етапи розвитку знань про витрати: «... перший етап – формування публічної звітності про витрати, процес спостереження, ведення обліку та здійснення контролю витрат на господарському і державному рівнях; другий етап – перші дослідження щодо сутності поняття витрат, виникнення теорій витрат; третій етап – використання математичних методів у теорії, дослідження поведінки витрат, вивчення витрат як об’єкту обліку і контролю; четвертий етап – виникнення сучасного напрямку дослідження – управління витратами» [1].

Сорока С. другий етап розвитку знань про витрати пов’язує із «... зародженням у Греції основ складання сучасної фінансової звітності, яка ґрунтується на паралельному відображенні доходів і витрат від різних видів діяльності. При цьому хронологія запису операцій привела до появи нового методу – рахунку» [12].

Водночас, О.В. Олійник та В.О. Іваненко зазначають, що «... не було рахунків витрат, не склалися оборотні відомості, дані балансу не узагальнювалися» [2].

Тому, необхідно зауважити, що на перших двох етапах розвитку знань витрати не розглядались окремою категорією, проте в цьому напрямку вже були здобуті певні досягнення, які надалі стимулювали активні дослідження науковців.

Гаркуша Н. М. досягненням в розвитку науково-теоретичних підходів до визначення економічної сутності та змісту витрат вважає «... виникнення у світовій економічній науці двох основних теорій, у центрі уваги яких

перебуває показник витрат, а саме: трудової теорії вартості та теорії граничної корисності» [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наступний етап (межі ХХ століття) розвитку наукових положень щодо витрат відзначається і на думку Сороки С. пов'язаний з «... застосуванням економіко-математичних підходів у теорії витрат та іменами таких науковців, як Е. Шмаленбах, Г. Фандель, Дж.Ч. Гаррісон, Ч. Кларк, А. Хігінс, Є.Є. Слуцький» [12]. Даний етап виділяється розвитком економічної теорії з використанням економіко-математичних підходів для аналізу економічних процесів, і в тому числі, витрати почали розглядатись як окремий об'єкт управління, обліку й аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Задовольняючи зростаючі потреби управління, робота науковців була спрямована на розширення сутності поняття витрат. Тому, заслуговують на увагу думки вчених-економістів, які визначили такі поняття, як економічні та бухгалтерські витрати. Зокрема Гаркуша Н.М. вважає, що «... найзначущим у розумінні сутності економічних витрат є їх розподіл на зовнішні (явні) та внутрішні (неявні). Цей розподіл визначається різними власниками на ресурси. Зовнішні витрати, по суті, являють собою плату постачальникам ресурсів (праці, сировини, енергії тощо), які не є власністю даного підприємства. Внутрішні витрати – це грошові платежі, які можуть б бути отримані за самостійно використаний ресурс, що перебуває у власності підприємства, фірми, при найкращому з можливих способів його застосування. Слід зазначити, що економічні витрати можна розглядати з позицій окремого товаровиробника (підприємства) – приватні витрати – або суспільства в цілому – суспільні витрати» [4].

Виклад основного матеріалу. Бухгалтерські витрати та економічні витрати підприємств не співпадають. Характерними особливостями бухгалтерських витрат Круш П. В та Пашков С. І. вважають такі: «...

зв'язок тільки з оплатою чинників виробництва, які надходять на підприємство ззовні; не завжди безпосередній зв'язок із виробничим процесом як предметно, так і в часі; формування витрат відповідно до нормативних і законодавчих актів із визначення прибутку, що підлягає оподаткуванню; вплив на фінансові результати. Бухгалтерські витрати підприємств формують собівартість продукції (товарів, робіт, послуг). Отже, бухгалтерські – це витрати виробництва, економічні – це альтернативні витрати. Витрати на виробництво можуть збігатися з альтернативними, але можуть і не збігатися. Останнє зумовлено можливими відхиленнями цін на ринках ресурсів від рівноважних» [7].

Таким чином, для четвертого етапу еволюції сутності витрат властивим є застосування двох підходів – бухгалтерського та економічного. Ці підходи не заперечують один одного. Аналізуючи їх значення, вважаємо, що економічний підхід доцільніше застосовувати для теоретичного обґрунтування процесу прийняття ефективних економічних рішень.

На нашу думку, підхід до оцінки витрат з точки зору бухгалтерського обліку є більш доцільним, у відповідності з яким, витратами підприємства є поєднання всіх видів ресурсів, що використовуються для забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємства та є базою калькулювання собівартості продукції (товарів, робіт, послуг). Підхід витрат з точки зору бухгалтерського обліку демонструє значення щодо їх управління. Ефективне управління витратами підприємства набуває особливої актуальності в умовах сьогодення. Саме з постійною трансформацією економіки в умовах євроінтеграції та глобалізації слід пов'язувати наступний етап розвитку знань про витрати який формує подальше вдосконалення управління ними.

Дослідження нормативно-правової бази та сучасних літературних ресурсів у галузі теорії та практики управління витратами розкривають основні тенденції формування сучасних концептуальних засобів та

проблемне питання одночасного використання двох термінів «витрати» і «затрати». Сьогодні вчені переважно пояснюють поняття «витрати» та «затрати» з трьох аспектів, а саме: використовують лише поняття «витрати»; об'єднують ці поняття; використовують виокремлення певних властивостей для визначення цих понять. Так, на законодавчому рівні та нормативно-правових актах поняття «витрати» не зафіксовано. Багато економістів використовують лише термін «витрати».

М.Г. Грещак, О.С. Коцюба розглядали витрати як «...витрати виробництва, з одного боку, та витрати споживання - з іншого» [5].

Ф.Ф. Бутинець витрати вивчає як «... загальноекономічну категорію, яка характеризує використання різних речовин і сил у процесі господарювання. Науковець відокремлює поняття витрат з бухгалтерської та економічної точки зору. Під економічними витратами автор розумів затрати втрачених можливостей, тобто суму грошових коштів, які можна отримати при більш вигідному із усіх можливих альтернативних варіантів використання ресурсів» [3].

Система обліку і аналізу витрат в сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без належного нормативно-правового регулювання. Таке регулювання формувалось протягом двох останніх десятиріч та перебуває в процесі постійних змін, які супроводжуються політичними, економічними, інтеграційними, соціальними та іншими чинниками.

Основним законодавчим документом який визначає правові засади ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». В ст. 8 Закону зазначено, що питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника або уповноваженого органу, а також що підприємство самостійно визначає облікову політику та питання, які з цим пов'язані [10].

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку

підприємств інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звітності регламентуються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та НП(С)БО 16 «Витрати» [8; 9].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зазначені вище визначення вчених економістів на нашу думку повністю розкривають сутність витрат. Проте, вважаємо, що найбільш доцільним та обґрунтованим з точки зору бухгалтерського обліку є їх визначення за НП(С)БО 16 «Витрати». Оскільки об'єкти обліку витрат виробництва сільськогосподарських підприємств можуть відрізнятися, визначення сутності витрат на виробництво, як об'єкта обліку та аналізу, повинно розглядатись підприємством для організації управлінського обліку.

Для раціональної організації бухгалтерського обліку витрат підприємств, в тому числі сільськогосподарських, необхідно дотримуватись вимог всіх чинних нормативно-правових актів та розробляти власну облікову політику підприємства, яка б не суперечила чинному законодавству, враховувала специфіку діяльності конкретного підприємства та адаптацію вітчизняного обліку витрат до міжнародних стандартів.

Тому, виникає об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і методологічних розробок, спрямованих на удосконалення нормативно-методичної та практичної бази обліку та аналізу витрат підприємства.

Література

1. Андрющенко Н.С. Суть і значення витрат: історичний аспект. Економічна теорія та історія економічної думки. 2017. № 5. С. 3-7.
2. Бухгалтерський облік: історичний аспект. Результати дисертаційних досліджень Житомирської наукової бухгалтерської школи: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2006. 620 с.

3. Бухгалтерський фінансовий облік підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів; під заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута». 2009. 912 с.
4. Гаркуша Н. М. Економічна сутність витрат підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2016. Вип. 1(1). С. 191-200.
5. Грещак М.Г., Коцюба О.С. Управління витратами: навч. метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Вид. 2-ге, без змін. К.: КНЕУ. 2006. 132 с.
6. Інструкція з використання Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.10.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 23.08.2021).
7. Круш П. В., Пашков С.І. Сутність та структура витрат промислового підприємства. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2018. с.150-159.
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 23.08.2021).
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 23.08.2021).
10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 23.08.2021).
11. Соколов Я.В. История развития бухгалтерского учета. М.: Финансы и статистика, 1985. 367 с.

12. Сорока С. Сутність витрат: історичний аспект. Економічний аналіз. 2014. Вип. 6. С. 152-154.

References

1. Andryushchenko N.S. The essence and significance of costs: the historical aspect. Economic theory and history of economic thought. 2017. № 5. P. 3-7.
2. Accounting: the historical aspect. Results of dissertation researches of Zhytomyr scientific accounting school: monograph. Zhytomyr: ZhSTU, 2006. 620 p.
3. Financial accounting textbook for students majoring in "Accounting and Auditing" in higher education; under the general ed. F.F. Butynets. 8th ed., Ext. and processing. Zhytomyr: PE "Ruta". 2009. 912 p.
4. Garkusha N.M. Economic essence of enterprise costs. Economic strategy and prospects for the development of trade and services. 2016. Vyp. 1 (1). P. 191-200.
5. Greshchak M.G., Kotsyuba O.S. Cost management: textbook. method. way. for self. studied dist. View. 2nd, no change. K.: KNEU. 2006. 132 p.
6. Instructions for the use of the Chart of Accounts for accounting of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations: approved. by the order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 30.10.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (access date: 23.08.2021).
7. Krush P.V., Pashkov S.I. The essence and cost structure of an industrial enterprise. Modern problems of economy and entrepreneurship. 2018. pp.150-159.
8. National Regulation (Standard) of Accounting 1 "General requirements for financial reporting": approved. by the order of the Ministry of Finance of

- Ukraine dated 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (access date: 23.08.2021).
9. National Regulation (Standard) of Accounting 16 "Expenses": approved. by the order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 31.12.1999 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (access date: 23.08.2021).
 10. On accounting and financial reporting in Ukraine: Law of Ukraine of 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (access date: 23.08.2021).
 11. Sokolov Ya.V. History of accounting development. M.: Finance and Statistics, 1985. 367 p.
 12. Soroka S. The essence of costs: the historical aspect. Economic analysis. 2014. Vyp. 6. P. 152-154.